

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
SOL 064, Socialt arbete med barn och ungdom
Vårterminen 2002

ELEVASSISTENT

EN INSATS FÖR BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

Författare: Marika Persson
Handledare: Bodil Rasmusson

Abstract

The purpose of this essay has been to explore the contribution of pupil assistant to children with need of special support at school.

My questions were:

- When does the principal of the school consider that special needs exist?
- What particularly needs requires getting the support of a pupil assistant?
- How is the organisation structured and which are the purposes with the support?
- Which methods did the pupil assistant use?
- Which competence did the pupil assistant have?
- How does the pupil assistant co-operate with the child's network?

I have used both primary- and secondary source data in my study. I used a qualitative method of investigation because I wanted to understand the interviewee's aspect and I have also studied literature, which I found relevant to my purpose.

The result of my study showed that despite certain negative facts did all the interviewed pupil assistant claim that the support were a qualified and good form of support to children with need of special support at school. Another result of the study was the fact that the concept of children with need of special support is relative and difficult to define.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och urval	7
1.3.1 Data insamling	7
1.3.2 Urval	7
1.3.3 Metod	8
1.3.4 Tillvägagångssätt	8
1.3.5 Analys och transkribering	8
1.3.6 Resultat och tillförlitlighet	9
2. Riktlinjer och allmänna mål kring barn i behov av särskilt stöd	9
2.1 Skollagen (1985:1100)	9
2.2 Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94)	10
2.3 Socialstyrelsens allmänna mål	10
2.4 Verksamhetsansvarig för skolan	11
2.5 Insatsen elevassistent	11
3. Barnkonventionen	12
3.1 Kort bakgrund	12
3.2 Barns behov	13
3.3 Barns bästa	13
3.4 Barns rätt	14
4. Begreppsförtydligande	14
4.1 Särskilda behov	15
4.2 Barn med särskilda behov i skolan	15
4.3 Barn i behov av särskilt stöd	16
4.4 Vad är särskilt stöd i skolan?	17
5. Teoretiska utgångspunkter	18
5.1 Utvecklingsekologisk teori	18
5.2 Skolan som ett utvecklingsekologiskt system	19
5.3 Attachment teori	19

5.4 Förebyggande faktorer	20
6. Resultatredovisning av empirin	20
6.1 Insatsen elevassistent	21
6.1.1 Organisatoriska aspekter	21
6.1.2 Rektors bedömningsgrunder	21
6.1.3 Kompetens	22
6.1.4 Målsättning	22
6.1.5 Nätverksarbete	22
6.2 En insats för barnets bästa	23
6.2.1 Problematiken	23
6.2.2 Arbetsätt och metoder	23
6.2.3 Samarbete med barns nätverk	24
6.2.4 Det individuella barnet och kollektivet	26
6.2.5 Utvärdering – ett sätt att tillgodose barns bästa	27
6.2.6Handledning	27
7. Analys av empirin	28
7.1 Insatsens funktioner	28
7.2 Goda förutsättningar	30
7.3 Syn på insatsen	31
8. Resultatsammanfattning	32
9. Slutdiskussion	34
Källförteckning	38
Bilaga 1: Intervjuguide till elevassistenter	
Bilaga 2: Intervjuguide till rektor	

Förord

Jag vill tacka de elevassistenter samt rektorn som valde att ställa upp som informanter i min intervjustudie. Utan Era svar och tankar kring insatsen hade inte min undersökning varit genomförbar.

Jag vill även framföra ett stort tack till min handledare Bodil Rasmusson för hennes stöd under uppsatsens gång. Med hjälp av Dina råd, goda synpunkter och konstruktiv kritik fick jag nya perspektiv på mitt problem vilket var utvecklande för uppsatsen.

Veberöd 02-05-23

Marika Persson

*Jag kallas ett barn med särskilda behov.
Barn med särskilda behov blir sålätt barn med särskilda besvär.
Barn med särskilda besvär blir sålätt särskilda.
Särskilda barn blir sålätt isär-skilda.
Isärskilda barn får sålätt särskilda behov.
Särskilda behov är inte särskilda – bara STÖRRE – STÖRRE BEHOV har väl även Du ...
ibland?
Berit Schaub (Maltén, 1995, s 35)*

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Vi lever i en tid då samhället ställer ökade krav på den enskilde individen. Barn i dagens samhälle ställs tidigt inför höga krav. Skolan speglar samhället i övrigt samt spelar en viktig roll i barnens socialiseringsprocess.

Enligt Läroplanen –94 skulle den svenska skolan vara ”en skola för alla”. Med tanke på att barn utvecklas i sin egen takt är det kanske inte möjligt att utforma en skola som är lika för alla. Det skulle innebära att de barn som av psykiska, fysiska eller andra skäl behöver särskilt stöd för sin utveckling då bör kunna få det och frågan är om det är möjligt att genomföra detta i ett samhälle som skär ner på de offentliga utgifterna?

Allt fler barn har dessutom under senare år fått benämningen ”barn i behov av särskilt stöd”. Samtidigt som andelen elever i behov av särskilt stöd rapporteras öka, har enligt skolverket (1998) omfattningen av insatserna gått ner samt lärartätheten minskat och elevantalet i klasserna ökat.

Dessa barn är enligt skollagen berättigade att få stöd för sin utveckling. Rätten till stöd är ovillkorlig men det finns inga klara angivelser kring hur stödet skall utformas. Det är kommunerna som har ansvar för att utforma insatserna, vilket ger ett stort utrymme för lokala initiativ och bedömningar (Skolverket, 1998). Vilka kriterier gäller för att ett barn ska anses ha särskilda behov och vem är det som avgör detta?

I skolverkets rapport *Elever i behov av särskilt stöd* framgår att det finns exempel på att specialkompetensen reducerats när det gäller särskilt stöd till elever. ”*Elefvårdspersonal av olika kategorier får ta över uppgifter av varandra, uppgifter för vilka de har viss men ibland inte tillräcklig kompetens*” (Skolverket, 1998, s 9). Det framgår vidare att elevassistenter används som ersättare för pedagoger. Är detta något som verksamhetsansvariga och elevassistenterna själva upplever?

Jag har tidigare arbetat som elevassistent åt barn i behov av särskilt stöd i skolan. Intresset för barn med särskilda behov finns kvar och det har under utbildningens gång väckts en del funderingar och eftertankar kring dessa barn och själva insatsen elevassistent.

Utifrån min erfarenhet av att arbeta som elevassistent vill jag minnas att det inte alltid handlade om kvalificerad personal samt att det inte alltid gavs tillräcklig information kring

barnets specifika behov. Dessutom upplever jag i efterhand att det var brist på adekvat handledning. Vidare fanns det inte någon form av matchning mellan elev och elevassistent vilket jag anser borde vara av största vikt för att kunna få ut mesta möjliga av relationen. Dessa påståenden speglas av min syn på hur arbetet fungerade på min då aktuella arbetsplats och kan därför inte generaliseras till att gälla för alla. Dock har det väckt funderingar kring om det har förändrats över tid samt om insatsen alltid är för barnets bästa.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att undersöka vilken funktion insatsen elevassistent har för barn i behov av särskilt stöd i skolan samt elevassistenternas syn på insatsens betydelse som stöd för barnen i deras utveckling.

1. När anses enligt verksamhetsansvarig särskilda behov föreligga samt vilka kriterier krävs för att få assistent?
2. Hur ser organisationen ut och vilka målsättningar finns?
3. Vilken kompetens har assistenterna?
4. Vilka arbetssätt och metoder använder elevassistenterna sig av?
5. Hur samarbetar assistenterna med barnets övriga nätverk?

1.3 Metod och urval

1.3.1 Datainsamling

Jag har använt mig av både primär och sekundär data. De datainsamlingsmetoder jag har använt mig av är personliga intervjuer, en skriftligt besvarad intervju, en telefonintervju och vidare har jag granskat olika litteraturkällor

Primärdatan bygger på de intervjuades tankar och erfarenheter kring barn i behov av särskilt stöd samt insatsen elevassistent. Sekundärdatan består av litteratur som jag efter idogt sökande på biblioteket funnit aktuell kring ämnet.

1.3.2 Urval

I första skedet hade jag inte valt ut någon specifik skola utan försökte per telefon kontakta rektorer på skolor för att kunna presentera min undersökning och försöka få till stånd en intervju med rektor samt elevassistenter på skolan ifråga. Detta visade sig vara väldigt svårt med tanke på att de antingen var upptagna, inte svarade eller inte återkom med svar efter det att jag lämnat telefonmeddelande. Detta ledde i sin tur till att jag kontaktade en skola där jag känner personal för att arbetet med intervjuerna skulle bli möjligt att genomföra. På skolan, en låg- och mellanstadium skola i Malmö, arbetar fem elevassistenter och samtliga kunde tänka sig att ställa upp i min undersökning. Vidare var även rektorn villig till att ställa upp men hade inte utrymme för en personlig intervju utan vi bokade en telefonintervju istället. Samtliga intervjuade valde att vara anonyma i undersökningen vilket innebär att jag behandlat materialet konfidentiellt.

1.3.3 Metod

Uppsatsen bygger på en kvalitativ intervjuundersökning med ett induktivt tillvägagångssätt där syftet är att söka en helhetlig förståelse av insatsen elevassistent till barn i behov av särskilt stöd i skolan. Jag har valt att undersöka insatsen utifrån elevassistenternas och rektorns perspektiv. Jag valde att använda mig av få intervjupersoner och en formell standardiserad intervjuguide med öppna frågor då jag i viss mån ville styra intervjuerna men ändå ge utrymme för ”avstickare”. Jag är medveten om att detta kan ha inneburit att frågorna har tvingat in de intervjuade i ett bestämt tänkesätt samt att det finns en risk för intervjuareffekt vid ”ansikte - mot - ansikte intervjuer” (Halvorsen, 1992.; Roos, 1984).

1.3.4 Tillvägagångssätt

Intervjupersonerna fick ta del av frågorna innan intervjun för att de skulle kunna vara väl förberedda. Assistenterna fick samma frågor (bilaga 1) medan utformningen av frågorna till rektorn är något annorlunda utifrån dennes position som verksamhetsansvarig (bilaga 2). Fyra av assistenterna intervjuade jag under närmare en timmes långa bandinspelningar.

Intervjuerna ägde rum i ett grupprum på skolan. Den femte hade inte möjlighet till personlig intervju utan mina frågor besvarades skriftligt. Fördelen med att använda bandspelare var att jag inte behövde anteckna under intervjun och därigenom missa värdefull information. På detta sätt fick jag möjlighet att fånga upp olika intryck hos intervjupersonerna. Det gav mig

möjlighet till att ”läsa mellan raderna”. Vidare använde jag mig, som tidigare nämnts, av en telefonintervju med rektorn eftersom hennes tidsram inte tillät annat.

1.3.5 Analys och transkribering

Jag valde att transkribera samtliga intervjuer i sin helhet av två olika anledningar. För det första ville jag ge de intervjuade återkoppling. För det andra ville jag ge dem en möjlighet att påpeka sådant som kunde uppfattas som alltför avslöjande eller som jag hade missuppfattat. Därefter använde jag mig av ”sax och kuvert” modellen för att kunna jämföra de intervjuades personliga svar. I det första skedet valde jag att arbeta med assistenternas och rektorns svar separat. Efter att ha sorterat och strukturerat påståenden och begrepp i olika kategorier arbetade jag med samtliga intervjuades svar för att kunna urskilja likheter och skillnader i deras resonemang (Patel & Davidsson, 1994).

1.3.6 Resultat och tillförlitlighet

Jag vill understryka att det är intervjupersonernas subjektiva synvinklar som presenteras i undersökningen vilket föranleder att det inte finns någon absolut sanning. Det går inte att verifiera vad som är sant eller falskt i deras personliga åsikter eller värderingar. Vidare vill jag påpeka att det med anledning av det väldigt begränsade underlaget i undersökningen inte finns något utrymme för mig att dra några generella slutsatser.

2. Riktlinjer och allmänna mål kring barn i behov av särskilt stöd

Enligt författningarna har elever med behov av särskilt stöd en ovillkorlig rätt att få det, men det ställs inga krav på närmare definitioner i författningstexterna vilket gör att synsättet på barn i behov av särskilt stöd kan variera (Skolhälsovård nr4/1999-2000).

I detta avsnitt behandlas de riktlinjer som skollag, läroplan och socialstyrelsens allmänna råd förespråkar. Vidare förtydligas verksamhetsansvarigs ansvar samt ges en kort introduktion kring insatsen elevassistent.

2.1 Skollagen (1985:1100)

1a kap 2 §

--- Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen ska hänsyn tas till elever med särskilda behov ---

2a kap. 3§

--- Förskoleverksamheten och skolbarnomsorgen skall utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

4 kap. 1 § andra stycket

--- Särskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet.

2.2 Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94)

Läroplanen bygger på skollagen. Här finns grundläggande bestämmelser för hur det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar skall utformas. Lpo 94 har en ansvarsfördelning där staten anger riktlinjer samt övergripande mål för skolans verksamhet och kommunerna ansvarar för genomförandet.

1. Skolans värdegrund och uppdrag.

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. /---/ Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla.

5 kap. 5 §

Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sålant stöd skall i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. ---

2.3 Socialstyrelsens allmänna råd

”Socialstyrelsen anser att det i kommunen ska finnas en uttalad policy och ett tydligt ansvar på alla nivåer för barn som behöver särskilt stöd. Det ska finnas en övergripande planering och en genomtänkt strategi för arbetet” (Allmänna Råd från Socialstyrelsen, 1995, s 51).

Vidare påtalar man att personal som arbetar med barn i behov av särskilt stöd ofta behöver handledning och konsultation samt att dessa insatser även kan vara *”allmänt kompetenshöjande och ge personalen bättre förutsättningar att arbeta inte enbart med ett särskilt barn utan med alla barn”* (ibid, s 52). Socialstyrelsen uppmanar kommunerna till att erbjuda kvalificerad fortbildning både till ledningspersonal samt personal som ska arbeta med dessa barn.

2.4 Verksamhetsansvarig för skolan

Enligt Lpo 94 är rektor i egenskap av pedagogisk ledare och chef för lärarna samt övrig personal i skolan den som har det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på de nationella målen. Detta innefattar bl.a. att undervisningen och elevvårdsverksamheten utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver.

Som tidigare nämndes föreskrivs i 4 kap i skollagen (1985:1100) att *”särskilt stöd ska ges till elever med svårigheter i skolarbetet”*. Beslut om särskilt stöd enligt detta kapitel fattas av rektor. Om en elev i grundskolan behöver särskilda stödåtgärder ska rektor se till att ett åtgärdsprogram utarbetas i samråd med eleven och dennes vårdnadshavare.

”Rektors förhållningssätt till arbetet med elever i behov av särskilt stöd får olika konsekvenser för eleven” (Skolverket, 1998, s 42). Ett individinriktat förhållningssätt innebär att de åtgärder som görs i första hand inriktas mot eleven och att rektor utgår från den personal som han/hon förfogar över och lägger ribban för insatsen där. Här definierar man elevens problem, vilket kan ske relativt hårdtaget utifrån de tillgängliga resurserna på skolan. Om rektorn istället väljer att arbeta på ett förebyggande och miljöinriktat förhållningssätt innebär det att hela skolan ses som en samlad resurs där man anser det viktigt att sprida kompetens om hur man arbetar med barn i behov av särskilt stöd till så många som möjligt. Här strävar man efter att eleverna ska kunna gå i sina ordinarie undervisningsgrupper och att

ge stödet där. Man arbetar även för att miljön i skolan ska vara anpassad i mesta möjliga mån för dessa elever (ibid).

2.5 Insatsen elevassistent

Det var under 1970-talet som gruppen elevassistenter började växa fram för att möjliggöra det för funktionshindrade elever att följa undervisningen i vanliga skolor. Idag tillsätter man elevassistenter för barn i behov av särskilt stöd, framförallt för att de ska kunna delta i den ordinarie undervisningen i klassen och inte behöva gå i särskild undervisningsgrupp (Skolverket, 1998).

Att arbeta som elevassistent innebär oftast en ganska otydlig yrkesroll. Tanken är att arbeta för att bygga upp en relation och ett förtroende med barnet för att kunna hjälpa till med de svårigheter barnet har genom att fungera som ett "hjälp-jag". Det är det enskilda barnets behov som styr arbetet vilket leder till att det inte finns några klara och specifika riktlinjer som kan passa alla barn. Vidare ska assistenten sedan arbeta för att försvinna ur barnets närhet för att det ska kunna fungera självständigt.

Trots att elevassistentens yrkesroll är oklar har antalet elevassistenter i skolan enligt SIH (Statens institut för handikappsfrågor i skolan) ökat (ibid, s 38). Enligt en studie av SIH kring elevassistentens i skolan var det få elever med elevassistent som hade kontinuerligt stöd av speciallärare. Vidare var det ovanligt att elevassistenter fick handledning av speciallärare. Det var däremot vanligt att assistenten tillsammans med eleven fick pröva sig fram och eleven fick i stor utsträckning försöka "hänga med" i det som klassen gör (ibid).

3. Barnkonventionen

Då jag sökte efter relevant litteratur fann jag att det inte fanns någon forskning kring själva insatsen elevassistent samt att begreppet barn i behov av särskilt stöd är något svårdefinierat. Detta innebar att jag först ville fokusera på att definiera begreppet barns behov och upplevde då att barnkonventionen har en bra definition av begreppet. Även om jag inte valt att använda

mig av barnkonventionen som en explicit utgångspunkt för mina frågeställningar och intervjuer anser jag att begreppen som definieras nedan hänger nära ihop och är av vikt för de barn som benämns som barn med särskilda behov.

3.1 Kort bakgrund

Förenta Nationernas generalförsamling antog den 20 november 1989 en konvention om barnets rättigheter. Den 2 september 1990 började barnkonventionen gälla i Sverige.

”I barnkonventionen formuleras för första gången barnets mänskliga rättigheter i ett internationellt bindande avtal som uttrycker världssamfundets samlade syn”

(Barnombudsmannen, 2001, s 8). Barnkonventionen anger ett nytt perspektiv på barnet som en självständig individ med egna rättigheter vilka ska gälla barn över hela världen oavsett kultur, religion eller ekonomiska förutsättningar (ibid).

De fyra grundprinciperna

Rättigheterna i konventionen gäller alla barn utan diskriminering (art2)

Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn (art3)

Barnet har rätt till sitt liv och till optimala förutsättningar att utvecklas (art6)

Barnet har rätt till att göra sig hört och få sina åsikter respekterade (art12)

Konventionen om barnets rättigheter

3.2 Barns behov

Vad som är barns behov och barns bästa är inte en gång för alla givet. Barns behov betyder olika för olika människor utifrån det synsätt som råder i samhället. Detta kan variera från ett samhälle till ett annat och är politiskt, kulturellt och vetenskapligt förankrat. Det faktum att barns behov stödjer sig på den kunskap som råder i ett samhälle leder till att begreppet är relativt och förändras hela tiden (Barnombudsmannen, 2001).

Man har försökt att definiera och skilja på behov som är av grundläggande betydelse d.v.s. existentiellt nödvändiga för barns normala utveckling och på andra behov som också är viktiga, men inte har samma djupa och avgörande betydelse för barnets liv (SOU 1997:116; Barnombudsmannen, 2001).

*De mest grundläggande behoven är att barnet:
Ges omvårdnad och skydd
Har ett stabilt och varaktigt förhållande till familjen
Får och kan ge kärlek till människor i sin närhet
Har inflytande och kan påverka sin situation*

*Andra viktiga behov är att barnet:
Får utvecklas i en miljö som tillgodoser deras behov av stimulans och kamrater
Får vuxnas hjälp med att sätta gränser för sitt handlande
Får känna att de behövs och att de får ta ansvar
Får frigöra sig efterhand från sitt beroende av föräldrarna.
(Barnombudsmannen, 2001, s 64)*

3.3 Barns bästa

Enligt barnkonventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla samhälleliga beslut och i artikel tre poängterar man att barnets bästa alltid ska beaktas (SOU 1997:116).

”Numera stadgar svensk lag, uttryckt genom portalparagrafer, att barnets bästa ska beaktas inte bara i föräldrabalken utan också vid avgörande enligt socialtjänstlagen och utlänningslagen” (Barnombudsmannen, 2001, s 63).

Grundläggande element vid tolkningar av barnets bästa är respekten för barnets fulla människovärde och integritet. Detta innebär rätten till att få grundläggande behov tillfredsställda men även att få sina åsikter respekterade. Begreppet är precis som barns behov relativt vilket i sin tur innebär att det är viktigt att utgå från det enskilda barnets behov och förutsättningar.

3.4 Barns rätt

Andersson och Hollander (1996) skriver i *Barnet i den sociala barnvården* att den bärande principen i barnkonventionen är barnets bästa och uppfattas som synonym med idén om barns

rätt. De förtydligar med att innebörden av begreppet barns rätt ska tolkas så att hänsyn ska tas till barns intressen vid alla beslut och insatser som rör dem. Vidare påtalar de vikten av att barn ges konkreta möjligheter till att själva komma till tals för att barns rätt och bästa ska kunna uppnås i mål och ärenden som berör dem.

4. Begreppsförtydligande

Jag har försökt att belysa begreppen särskilda behov, barn med särskilda behov, barn i behov av särskilt stöd samt vad särskilt stöd i skolan kan innebära för att läsaren enklare ska kunna ta del av det empiriska materialets tankegångar.

4.1 Särskilda behov

Inga Andersson (1999) skriver i *Samverkan för barn som behöver* att personligheten vanligtvis grundläggs i småbarnsåldern samt att de brister som uppstår där ger ett handikapp i förmågan att klara utmaningar, att anpassa sig till nya krav, att lära sig nya saker och att komma överens med andra. Hon menar att allt detta ingår i levnadskompetensen och att de symtom som barn visar upp kan betraktas som en signal om en bristande levnadskompetens.

Denna tankegång kan kopplas till att barnet inte har fått sina grundläggande behov tillgodosedda enligt barnkonventionens definition (jfr med 3.2 Barns behov)

”När aktörer talar om ’upptäckter’ av särskilda behov är det nästan alltid med skolans vardag som referens. Skolan är en klinisk miljö och det är i förhållande till skolans (ideala) sätt att fungera, gentemot vardagens sociala krav, som problem framkallas” (Börjesson, 1997, s 19).

Hur man benämnt elever med svårigheter i skolsituationen har varierat i de olika skolförordningarna. Under en period kallades de elever med svårigheter för att under andra

perioder kallas elever med särskilda behov. Idag används benämningen barn i behov av särskilt stöd.

4.2 Barn med särskilda behov i skolan

I rapporten *Elever i behov av särskilt stöd* framgår det att bedömningen av vilka elever som ska anses komma ifråga för särskilt stöd bland annat hänger ihop med hur vi definierar normalitet och avvikelse. Denna diskussion har sett olika ut i olika tider och sammanhang och den påverkas i hög grad av miljön samt den rådande kulturen (Skolverket, 1998, s.12).

Toleransen för avvikelse växlar mellan olika människor och beror bl.a. på tidigare erfarenheter och upplevelser. ”*Begreppet normalitet är som ett gummiband*” (Hellström, 1993, s 9).

Det avvikande inom skolans värld avskiljs utifrån fyra definitioner

- Funktionshinder eller handikapp - rörelsehinder
- Specifika svårigheter, ex. ordblindhet
- ”Lättare” utvecklingsavvikelser och funktionsstörningar - oförstånd/utvecklingsstörning
- Känslomässiga svårigheter och relationsproblem – asocialitet

Förutom dessa fyra områden har det på senare år tillkommit en ny grupp i invandrar- och flyktingbarnen. Det är viktigt att komma ihåg att dessa barn har olika bakgrund samt olika upplevelser med sig och därmed inte kan anses vara en homogen grupp (Hellström,1993: Maltén,1995).

För barn med särskilda behov i skolan organiseras olika former av stöd och insatser. Åtgärder föreslås som skall vara till gagn för det enskilda barnet. Ett parallellt motiv är att det är viktigt för de ”normala” eleverna att slippa störande eller hämmande inslag i klassrummet. Vid särskiljande av eleven motiveras det vanligtvis med hänsyn till barnets bästa.

”*Denna tendens att se särskiljande som en åtgärd för elevens bästa är genomgående i skolan – specialundervisning har alltid motiverats och motiveras alltjämt som en social förmån som eleven har rätt till och som ska bidra till att jämna ut skillnaderna mellan olika elever*” (Skolverket, 1998, s 15)

4.3 Barn i behov av särskilt stöd

Enligt Skolverkets rapport *Elever i behov av särskilt stöd* myntades begreppet barn med behov av särskilt stöd och barn med särskilda behov ursprungligen av Barnstugeutredningen (1968). ”Dit räknade man de fysiskt handikappade barnen samt barn vars svårigheter var av psykisk, emotionell, social eller språklig karaktär. En liknande uppdelning är vanlig i litteratur som behandlar området” (Skolverket, 1998, s 20).

Barn som behöver särskilt stöd betyder inte en bestämd och avgränsad grupp med vissa bestämda egenskaper utan anger snarare att vissa barn tillfälligt eller varaktigt kan ha behov av mer stöd än andra. Problem hos barn kan vara tillfälliga och övergående. Alla barn behöver stöd i förskolan och skolan, några behöver särskilt stöd under vissa perioder, andra under hela för- och skoltiden. Barnets problem kan inte förstås bara som en egenskap hos barnet, utan måste ses i relation till omgivningens bemötande och den miljö barnet vistas i. Förhållanden inom barnomsorg och skola kan både bidra till och förebygga svårigheter hos barn. (Allmänna råd från Socialstyrelsen 1995:2; Hellström, 1993; Skolverket, 1998)

Med begreppet barn i behov av särskilt stöd menar Hellström (1993) ”*sådana barn som man som personal upplever som bekymmersamma att klara av inom ramen för det pedagogiska arbetet – barn som man upplever som annorlunda, som ”faller utanför” och där man känner att man skulle ha behov av ytterligare kunskaper och vägledning*” (s.10).

Ovan nämns att problem inte bara kan förstås som en egenskap hos det enskilda barnet utan att det måste ses i relation till omgivningens bemötande och den miljö som barnet vistas i. Detta sammanfaller med det så kallade relativa handikappbegreppet som i korthet går ut på att det inte är individen som är avvikande i sig utan att det är i vissa situationer, miljöer och i jämförelse med vissa förväntningar som handikappet visar sig (Börjesson, 1997, s 19).

4.4 Vad är särskilt stöd i skolan?

”För många barn med behov av särskilt stöd är en generellt god kvalitet på verksamheten den viktigaste insatsen. Förskoleverksamhet med kunnig personal, tillräcklig personaltäthet, väl

sammansatta barngrupper av lämplig storlek och ett medvetet arbetssätt är många gånger ett fullt tillräckligt stöd. Ett flexibelt och behovsanpassat resurstilldelningssystem behövs för att uppnå detta.

För vissa barn kan det dock behövas särskilda stödinsatser. Det kan röra sig om personalförstärkning, antingen som generell resurs till hela barngruppen eller specifik till det enskilda barnet, eller stöd i form av konsultation och handledning till en minskning av antalet barn i gruppen eller anpassning av lokaler är andra stödformer.”

(Allmänna Råd från Socialstyrelsen, 1995)

I läroplanerna finns skolans värdegrund, mål och riktlinjer för verksamheten formulerade. Dessa är avsedda att tydliggöra skolans uppgifter och skapa en likvärdig ram inom vilken variationer är möjliga. Elever som av olika anledningar har svårt att nå målen för undervisningen behöver då särskilt stöd för att kunna få en likvärdig utbildning. Som tidigare har nämnts har elever som behöver särskilt stöd en ovillkorlig rätt att få det enligt lagstiftning och förordning, men i vilken omfattning och hur det ska ske har skolan friheten att besluta. I första hand ska stödet ges inom klassens ram, men även särskilda undervisningsgrupper får anordnas (Skolverket, 1998, s 20).

5. Teoretiska utgångspunkter

Under litteratursökningen letade jag även efter olika teorier med relevans för min uppsats och fann då att det utvecklingsekologiska perspektivet var lämpligt att utgå ifrån. Detta perspektiv ger oss möjligheter till ett helhetstänkande. Jag har även valt att förtydliga attachment teorin samt nätverksarbete som skyddande faktorer i barns utveckling.

5.1 Utvecklingsekologisk teori

Den utvecklingsekologiska teorin fokuserar på samspelet mellan individen och andra aktörer i deras närmiljö. Även samspelet mellan nivåerna i systemet är av betydelse. Bronfenbrenner uttryckte att ”*barn växer inte upp i ett vakuum utan kan vara i centrum i ett antal olika system*” (Daniel mfl, 1999, s 31).

Den utvecklingsekologiska teorin består av ett system med olika nivåer som samspelar med och påverkar varandra. På mikronivån finns individen samt olika system som familj, kamrater, skola etc. På mesonivån sker interaktionen som länkar mellan dessa system. Runt detta finns exonivån som innehåller system vilka påverkar barns utveckling utan att de är direkt deltagare i dem. Exempel på dessa kan vara föräldrarnas umgängeskrets eller arbetsplats, myndigheter och lagar. På makronivån finns system med nationella och internationella ekonomiska och politiska samhällsstrukturer som övergripande påverkar de övriga (ibid).

Det är naturligt att se på skolan som en av flera oberoende närmiljöer som individen ingår i. Förutom föremål och individer rymmer skolans miljöer ett visst rollutbud och vissa psykologiska krafter. Detta innebär att individen inte enbart agerar utifrån sina personliga förutsättningar utan även utifrån sin sociala position och övriga förutsättningar. Exempel på roller är syndabock, klassens clown och åskådare.

Vissa roller har en hög prestige och status medan andra inte är särskilt funktionella som exempelvis förlorarrollen vilken har en låg status. De senare kallas ekologiska fällor (Ogden, 1991, s 236) och medför att elever hamnar i nischer eller i positioner som för med sig isolering, främlingskap, eller bristfällig social funktion.

5.2 Skolan som ett utvecklingsekologiskt system

Den utvecklingsekologiska modellen i skolan bygger på systemteori och grundar sig i det här sammanhanget på att allt levande har något gemensamt. *”Ett system består av objekt med relationer mellan objekten och deras egenskaper”* (Ogden, 1991, s 229).

Skolan är i sin tur en närmiljö som består av olika system: skolklasserna, administrationen, lärarrummet, skolgården etc. Dessa system påverkar och påverkas av varandra samtidigt som individer som ingår i systemen påverkar och påverkas av miljöerna och varandra. Det nära och avlägsna i miljön hänger samman med varandra och interagerar och samspelet mellan individ och miljö är komplicerat och mångfacetterat.

”Elever som bryter mot skolans normer eller som på andra sätt hotar aktiviteter eller psykologiska miljövärden är speciellt utsatta för att hamna i de ekologiska fällorna” (ibid, s

236). De ekologiska fällorna kan bestå i specialklasser, enskilda lektioner eller andra åtgärder som innebär att eleven identifieras och utpekats samt tilldelas rollen som avvikare.

Denna process med utpekning och stämpling behöver inte nödvändigtvis bara ha negativa konsekvenser utan det kan leda till att eleven med hjälp av specialundervisning eller andra stödinsatser kan komma ur avvikarrollen. Genom att erbjudas stöd och hjälp kan elever bygga upp sin kompetens och sitt egenvärde för att ta sig ur de ekologiska fällorna.

Det viktiga är att nå de elever som behöver hjälpen och att de får den utan att det på längre sikt leder till stigmatisering eller andra negativa sociala konsekvenser (ibid, s 226).

5.3 Attachment teori

Barns utveckling påverkas av dess relationer och interaktioner med omvärlden. Med hjälp av attachment teorin kan vi studera mänskliga relationer. Teorin lägger tonvikten på de tidiga relationerna i en individs liv. Enligt Bowlby har människan ett biologiskt behov av närhet vilket uppträder redan i spädbarnsåldern och följer individen livet ut. Teorin framhäver närhetssökandet som en överlevnadsstrategi. Anknytningen utvecklas som ett resultat av interaktionen mellan barnet och dess vårdare. Om barnet upplever en säker anknytning skapas det en trygg bas för barnet från vilken barnet sedan kan utforska världen (Daniel mfl, 1999).

De tidiga anknytningsupplevelserna bildar hos barnet ett inre referens system (IRS) vilket är ett mönster för hur barnet hanterar andra relationer senare i livet. Anknytning kan ske till flera olika personer och ha olika funktioner i dessa relationer (ibid).

5.4 Förebyggande faktorer

De individuella skillnaderna hos barn ger dem olika förutsättningar för att hantera överväldigande påfrestningar under sin uppväxt. Man brukar skilja på risk- och skyddsfaktorer. Riskfaktorer hos individen kan vara genetisk sårbarhet, neuronal utvecklings rubbning eller störningar i uppväxten. Barn med någon eller några av dessa sårbarhetsfaktorer befinner sig i riskzonen för en mindre gynnsam utveckling. Lämpliga skyddsfaktorer kan jämna ut eller överskugga riskfaktorerna i barnets omgivning. Ett välfungerande nätverk, en inre känsla av sammanhang samt arbete eller intresse är skyddsfaktorer som fungerar stärkande för individer med hög sårbarhet (Cullberg, 2000, s 105). Det personliga stödet

elevassistenterna erbjuder är en skyddande faktor för barn i behov av särskilt stöd. Barnet kan knyta an till elevassistenten och på det sätt skapa en säker bas att utgå ifrån i skolan (jfr Attachment teorin). Elevassistenten blir en signifikant annan person i barnens liv (Daniels mfl, 1999).

Klefbeck och Ogden (1995) understryker vikten av ett välfungerande samspel runt barnet i *Barn och nätverk*. Det primära nätverket runt barnet består av föräldrar, syskon, släkt och grannar. Det sekundära innehåller professionella. Genom samverkan i nätverk kring barn och dess behov fås ett helhetsperspektiv på miljön. Vidare kan man se ”*den funktionella betydelse de interrelaterande miljöerna har för barnets inläring och utveckling*” (Klefbeck & Ogden, 1995, s 79). Undersökningar visar på att ett splittrat nätverk ökar risken för problematiskt uppförande medan ett välfungerande nätverk kan förebygga många av de riskfaktorer som finns i ett barns uppväxtmiljö. Det senare skapar gynnsammare utvecklingsmöjligheter för barnet (ibid).

6. Resultatredovisning av empirin

Utifrån olika strukturer eller teman som återkommit i intervjuerna har jag försökt att se olika aspekter av samma fenomen. Jag har valt att redovisa empirin i två delar. Den första delen innehåller en beskrivning kring insatsen. Här behandlas organisatoriska aspekter, rektors bedömningsgrunder, riktlinjer, kompetens samt nätverksarbete. Den andra delen lägger tyngdpunkten på hur insatsen fungerar för barnets bästa med anknytning till barnkonventionens artikel tre. Artikel tre betonar att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Här beskrivs problematiken samt olika aspekter av assistenternas arbete. Vid citat eller referenser kommer de fem assistenterna att benämnas med en bokstav, från A till E och verksamhetsansvarige dvs. rektorn benämns med R.

6.1 Insatsen

6.1.1 Organisatoriska aspekter

Skolans organisation kring barn i behov av särskilt stöd bygger på ett ”*elevvårdsteam bestående av skolsköterska, biträdande rektor, rektor samt någon speciallärare*” (R). Rektorn

berättar att man för närvarande håller på att bygga upp ett speciallärarteam för skolorna inom rektorsområdet. Syftet med detta är att man ska kunna ha tillgång till och anlita detta för hjälp vid bedömningar och åtgärder för elever. Vidare nämner rektorn att man har *”tillgång till det resursteam som finns i stadsdelen men att det främst används vid psykologhjälp samt då man ansöker om resurser för elevassistenter”*. Elevassistenterna är inte anställda på skolan utan tillhör organisatoriskt resursteamet.

Vanligtvis rekryteras assistenterna genom resursteamet men om det inte finns några vakanser tillgängliga får skolan själv stå för rekryteringen. Det senare är *”svårt då det inte alltid är lätt att hitta lämpliga personer för uppgiften och det oftast är panik vid rekryteringstillfällena”* (R).

6.1.2 Rektors bedömningsgrunder

Med anledning av att det inte finns någon klar definition på vad man enligt skollag och läroplan menar med särskilda behov fick rektorn frågan när det enligt henne ansågs föreligga särskilda behov. *”Det är svårdefinierat hur man värderar särskilda behov. När det krävs något utöver vardagsituationen och när de vanliga resurserna inte räcker för barnet i fråga användes ’barn i behov av särskilt stöd’”* (R). Rektorn menade att det var viktigt att prata mycket runt *”ribban”* dvs. var man lägger nivån för att ett barn ska anses ha särskilda behov.

För att det ska tillsättas en elevassistent krävs det enligt rektorn nästan alltid en utredning. *”Barnet måste inte ha en diagnos utan det kan vara ett barn med en väldigt ojämn profil som behöver assistent”* (R). Rektorn underströk att *”oavsett om ett barn får en diagnos eller inte såhar ju barnet samma problem”*.

6.1.3 Kompetens

Vid intervjutillfället arbetade fem assistenter på skolan med barn i behov av särskilt stöd. Samtliga assistenter är kvinnor vilka har varit verksamma som elevassistenter allt ifrån snart ett år till i nio år och har olika yrkesbakgrund samt erfarenheter. Tre av assistenterna är *”utbildade barnskötare”* (A, D, E), en är *”utbildad förskolelärare”* (B) och en är *”utbildad fritidsledare i botten”* (C), med en bred och lång erfarenhet inom omsorgen bl.a. av arbete med utvecklingsstörning och autism.

Assistenterna gav uttryck för *”mer utbildning”*. De upplevde ett behov av mer kunskap och några ansåg att de inte hade någon specialutbildning för barn i behov av särskilt stöd.

Rektorn tillfrågades vilken kompetens hon ansåg att personal som arbetade med barn i behov av särskilt stöd borde ha. Rektorn uttryckte att hon *”gärna skulle ha sett specialpedagoger eller särskilt utbildad personal på tjänsterna”* (R).

6.1.4 Målsättning

Den som anger uppdraget till assistenterna är skolledaren d.v.s. rektor eller biträdande rektor och läraren bistår med de pedagogiska delarna. De riktlinjer assistenterna får är att *”göra sig obehövda, att arbeta för att barnet ska fungera utan deras stöd samt arbeta för barnens bästa i skolan och inte föräldrarnas bästa”* (R). Dessutom får man resonera om *”hur man jobbar med det enskilda barnet eftersom varje barn har sina individuella behov som blir styrande”* poängterade rektorn.

Samtliga assistenter gav uttryck för att målsättningen i deras arbete med barnen var att de skulle *”måsåbra som möjligt, bli självständiga och kunna fungera socialt”*. A gav en väldigt tydlig beskrivning, *”att eleven ska växa som individ, bli positiv, mottaglig för kunskap och intryck, självständig och social”*.

6.1.5 Nätverksarbete

Assistenterna samarbetar med lärare samt föräldrar kring barnets behov. Runt varje barn finns dessutom ett team, i vilket elevassistenterna ingår och känner sig delaktiga i. Konstellationen kan se olika ut, men syftet med nätverksarbetet är att med barnet i fokus arbeta för barnets bästa. B påpekar att *”man får följa barn hela tiden och utvecklingen”* vilket även C menar är positivt: *”Jag ser dem i skolsituationen, alla raster plus fritids och får en helhetsbild”*.

6.2 En insats för barnets bästa

Inledningsvis förtydligades barnkonventionens grundprincip för artikel tre. Konventionen betonar dessutom barns rätt till optimala förutsättningar att utvecklas i artikel sex. Hur arbetar assistenterna för att insatsens funktion ska uppnå dessa intentioner?

6.2.1 Problematiken

Det nämndes tidigare under rektors bedömningsgrunder att barnet inte måste ha en diagnos. *”Barnet måste inte ha en diagnos utan det kan vara ett barn med en väldigt ojämn profil som behöver assistent”* (R). Alla barnen hade mycket riktigt inte en diagnos utan det fanns någon assistent som *”arbetade i en klass med många oroliga barn där det pågick utredningar”*(R) samt någon som var tillsatt för *”mer socialt betingade problem hos barnet”* (R).

Koncentrationsproblem var enligt assistenterna ett genomgående tema för flertalet av barnen. *”Det är DAMP och det är sociala problem /.../ Väldigt, väldigt osäker och misstänksam och så koncentrationssvårigheter”* (E). *”Behov av att fäständig bekräftelse, koncentrationsproblem, problem med att minnas enkla saker, typ ’afasi’, måste puffas på hela tiden”* (A).

Vidare uttrycktes svårigheter med *”att sitta stilla, svårt med koncentrationen och behöver hjälp med att plocka fram för lektionerna, initiativlös /.../”* (D), *”panik, med ångest, orolig för saker och ting /.../”* (B) samt *”koncentrationssvårigheter, utåagerande, problem i relationer med andra samt hamnar ofta i konflikt”* (C).

6.2.2 Arbetsätt och metoder

”Att stödja eleven i det dagliga skolarbetet, att puffa på så att även den sociala biten med klasskamrater fungerar. Att även finnas till hands för de övriga eleverna i gruppen, att uppmuntra och se var behoven finns och försöka tillgodose dessa” (A).

Flertalet av assistenterna upplevde att de kunde bidra till barnens utveckling genom *”att finnas till hands för barnen”*. Detta genom att *”sporra, berömma, puffa på hjälpa, stötta i undervisningen”* och finna uppgifter som kan förenkla förståelsen.

Assistenten B menar att *”man inte alltid behöver göra så mycket många gånger utan bara barnet ser att man är där /.../ att barnet har tryggheten att komma till mig om det är någonting”*.

Samtliga uttrycker att de *”roterar i klassen”* och sitter alltså inte hela tiden vid det enskilda barnet. Det ska vara när det behövs för barnet, viktigt att *”inte bli överbeskyddande”*.

Assistenterna sitter alltså vid behov med barnet och gör dem då uppmärksamma på vad de håller på med för tillfället och på vad läraren säger etc. E förklarade att hon fungerade som *”ett hjälp-jag och var med barnet både på raster och under lektioner. Jag sitter med barnet i klassen och har en del lektioner själv med barnet”*.

”Jag är med på alla lektioner även musik och idrott och fungerar som en lugnande faktor” och förutom stöttning i undervisningen handlade det om att *”ordna fram lämpliga hjälpmedel”* (D). Assistent C uttrycker att det handlar mycket om att *”uppmärksamma barnen på vad de gör /---/ mycket stödja och inte visa påfelen /---/ inte kritisera dem inför gruppen”*.

För assistent A blir det en lite annorlunda situation då barnet går i en liten undervisningsgrupp för barn i behov av särskilt stöd. *”Där fungerar jag mer som en assistent till specialläraren men i första hand ’min elev’. Jag håller mig så mycket som möjligt i bakgrunden. Vi vill att eleven ska träna på att jobba så självständigt som möjligt”* (A).

6.2.3 Samarbete med barns nätverk

Det är barnets behov som styr vilken konstellation av olika kompetenser det finns i teamet. E räknar upp *”BUP, speciallärare och föräldrarna”*, B nämner *”läraren, föräldrarna och fritidspedagogen som jobbar i klassen”*, D nämner *”specialpedagogen, skolsköterskan, habiliteringen, föräldrar, lärare och biträdande rektor”*, C nämner *”klassläraren, rektor, föräldrar, skolsköterska och fritidspedagogen”* och A räknar upp *”skolsköterska, rektor, speciallärare, föräldrar, syskon, läkare, barnhabiliteringen m.fl.”*.

Personerna i teamet ser barnet i olika miljöer och har olika funktioner. Nätverkets huvuduppgift är att med barnet i centrum skapa en helhetsbild för att kunna arbeta för barnets bästa.

Dessutom samarbetar assistenterna med läraren kring elevens behov. Konkret ser samarbetet lite annorlunda ut för dem.

”Vi hjälps åt att ta fram materiel, jag får tips och idéer, stöttning och vi turas om med eleven dvs. ibland har läraren eleven i undervisning medan jag hjälper resterande elever i klassen” (D).

”Vi pratar om hur vi ska lägga upp timmarna, lägger in ämnen som eleven klarar av om jag är på rast. Alla hela klassen får ju följa det” (E).

Assistenterna är aktiva och intresserade av att fungera för barnets bästa. A och E upplever att samarbetet med läraren är utvecklande och ger dem nya kunskaper. A uttrycker att *”vårt samarbete har bidragit till att jag har utvecklats som elevassistent, lärt mig mer och fått tips hur jag mer effektivt kan arbeta med dessa barn och tillgodose deras behov bättre”* och D anser att *”jag jobbar med en bra pedagogisk lärare som har kunskap och tidigare erfarenhet kring barn i behov av särskilt stöd vilket gör det lättare för mig”*.

En del menade att man förutom det samarbetade med andra lärare än klassläraren fast då mer i syfte att hjälpa hela klassen. Vidare ansåg de som arbetade på fritids även att de hade ett samarbete med personalen där för att hjälpa barnen.

Även barnets familj är en viktig samarbetspartner. Assistenterna understryker att det är viktigt för deras arbete, så att de jobbar på samma sätt. *”Man måste ha kontakt med föräldrarna för att det ska kunna fungera bra. Det är viktigt att man ger samma riktlinjer. Jag har erfarenhet ifrån att inte ha någon kontakt och det är inte något positivt”* (D).

C hävdar att *”föräldrakontakten är A och O och anser att det är de som känner sina barn, de som är proffs på sina barn”*. Hon förtydligar med att det bl.a. innebär att man tillsammans kan utveckla någorlunda lika bemötande i olika situationer.

”Kontakten är mycket viktig, att man samarbetar och har föräldrarnas fulla stöd i det man gör är mycket viktigt och ger ömsesidig trygghet när man arbetar med deras barn” (A).

Samarbetsformerna ser lite annorlunda ut med anledning av om barnet går på fritids eller inte. Går barnet på fritids finns det ett dagligt forum för föräldrar och assistent *”vid lämning och hämtning”* av barnet vilket gäller för assistenterna B och C. Varje morgon samtalar A om *”hur både gårdagen varit och dagen kommer att se ut, vi kan förbereda varandra för olika problem som kan dyka upp eller lösa de som redan har dykt upp”*. Dessutom använder A sig av en dagbok som de skriver i varje dag för att meddela vad som har hänt, läxor etc.

Assistent E upplever att det blir *”lite speciellt, för vi bor ju ganska nära varandra så att man träffar varandra ganska ofta och då kan det bli en gång i veckan eller så”* samt D uttrycker att de *”pratar per telefon och träffas spontant på skolan ibland och dessutom så träffas vi när det är utvecklingssamtal och elevvårdskonferenser”*.

6.2.4 Det individuella barnet och kollektivet

Både assistenter och rektor tillfrågades om de ansåg att insatsen var för barnets bästa eller klassens bästa. Rektor menade att *”assistenternas roll påskolan är i första hand för elevens bästa men det påverkar naturligtvis även klassens och skolans bästa som helhet”*.

Assistenterna A och E anser att de finns *”för barnets bästa”*, B och D anser att de finns för *”både barnet och klassens bästa”* medan C upplever att hon finns *”för klassens bästa”*.

Tre av dem, A, D och E menade att *”barnets behov var styrande men det naturligtvis gynnar övriga elever i klassen eftersom de då får en lugnare klassrumssituation”*.

A påpekade att man som assistent är *”ett viktigt stöd för elever med särskilda behov. Som en extra tillgång/resurs för att hjälpa både eleven, klassen och läraren. En mycket viktig trygghet för oroliga elever att söka sig till”*.

Assistenterna menar att genom att man är fler vuxna i klassen har man *”möjlighet till att ta ut eleven vid behov alternativt ta ut andra elever som behöver det”*. Det innebär att det blir *”lugnare för övriga elever”* samt att det blir *”lättare att hjälpa den eller de elever man har plockat ut”*. Dessutom innebär arbete med barn i mindre grupper att man kan arbeta på djupet efter barnens speciella behov. Det finns då möjligheter till att tillrättalägga uppgifter samt schema efter elevernas förutsättningar och det blir vanligtvis en lugnare arbetsmiljö.

Den vanligaste anledningen till att man tillsätter en assistent för barn med särskilda behov är att barnet ska kunna gå kvar i sin klass vilket förespråkas i läroplanen (Lpo, 5:5). Vilka fördelar respektive nackdelar ser assistenterna med att barn i behov av särskilt stöd *”går i en stor klass”*?

Samtliga assistenter var överens om att det borde vara barnens behov som styr och avgör om det är lämpligt för det enskilda barnet samt övriga elever att vara i den vanliga klassen.

Flera av assistenterna påpekade att det var *”positivt för barnets socialisation”* med tanke på att de övriga eleverna kan fungera som rollmodeller för barnet samt att *”barnet blir mindre utpekad i en vanlig klass”*. A uttryckte att *”vissa barn behöver stimulans av den stora gruppen och mår då bäst där”*.

Det negativa ansåg man bl.a. var att *”klasserna är för stora”*, elevantalet är för stort vilket innebär en *”liten fysisk och psykisk yta”* för barnen samt att det inte alltid finns möjligheter till att gå ifrån (lokalmässigt). En annan negativ faktor kan vara att *”eleven skiljer sig från de andra och själva upplever det vilket i sin tur fungerar hämmande”* (E), dvs. det stoppar barnet mer än det gynnar det.

6.2.5 Utvärdering – ett sätt att tillgodose barns bästa

Rektorn upplevde att de egentligen inte var så duktiga på att utvärdera, men ansåg att det blev en *”form av informell utvärdering eftersom man har en tät kontakt”*. Det bör påpekas att rektorn självklart ansåg att det fanns ett behov av utvärdering av arbetet. *”Genom att titta på vad som har gått bra alternativt snett och ifrågasätta varför, ges en möjlighet att lära sig. Det är en läroprocess att utvärdera”* (R). Det kan även vara *”positivt i den bemärkelsen att man kunde finna ut att en viss typ av barn inte passade för en människa”* (R).

6.2.6Handledning

Genom att få råd och stöd kring situationer som är svåra att hantera är assistenterna bättre rustade för att möta barnens behov.

”Skolsköterskan träffar alla assistenterna och dåför alla pratar ut om det som man behöver ha hjälp med eller tycker är jobbigt. Plus att man får veta lite om de andra barnen och det gör att det är lättare att handskas med dem pårasterna om man stöter på deras problem” (D).

”Kanon, jättebra... Fått en del tips av henne i hur man kan bemöta barnen. Hon har haft med sig artiklar, tidskrifter om DAMP /---/” (C).

”Vi får prata ut om olika problem/glädjämnen etc., byta erfarenheter, gåpåstudiebesök som skolsköterskan ordnar. Dessa möten behövs verkligen, annars blir det lätt för tungt för oss, man behöver ett s.k. ’bollplank’” (A).

Endast en av assistenterna har förutom detta extern handledning från BUP. *”Nu har jag det. Det är en psykolog på BUP och jag och läraren är där kanske var fjortonde dag”* (E).

Avsikten var att barnet *”skulle ha psykologstöd men det fungerade inte såatt dåför han jobba genom mig istället”*(ibid).

7. Analys av empirin

Med anledning av att insatsen är en förebyggande insats för barn i behov av särskilt stöd undrade jag om insatsen motsvarade barnkonventionens artikel tre, samt om barnens behov enligt barnombudsmannens definition blev tillgodosedda. I följande text kommer analysen att redovisas i två delar. Jag har valt att lägga tyngdpunkten på insatsens funktioner, dvs. hur de överensstämmer med ovanstående riktlinjer samt på vilka förutsättningar som är positiva för ett gott resultat. Vidare följer en kort beskrivning av de intervjuades syn på insatsen.

7.1 Insatsens funktioner

Insatsen elevassistent innebär ett förebyggande arbete för barn i behov av särskilt stöd. Barnkonventionens artikel sex understryker att barn har rätt till optimala förutsättningar för att utvecklas. Artikeln kan kopplas till barnombudsmannen som poängterar vikten av att barn får utvecklas i en miljö som tillgodoser deras behov av stimulans och kamrater. Detta innebär att elevassistenten har en viktig roll i barnens liv. De fungerar vanligtvis som en signifikant annan i barnets nätverk. Här finns en tydlig koppling till attachment teorin. Teorin hävdar att barn kan knyta an till flera olika personer vilka fyller olika funktioner för barnet. Att vara en trygg bas för barnet och förmedla stöd ingår i elevassistentens arbetsroll. Det framgick av assistenternas beskrivningar att det många gånger räckte för barnen att de såg att assistenten var närvarande. För barnet blir det en skyddande faktor att ha någon som stödjer det i de situationer det behöver för sin utveckling.

Med hjälp av samarbete med barnets nätverk kan assistenten förebygga olika riskfaktorer som finns i barnets närmiljöer. Samtliga i teamet arbetar med barnets bästa i fokus vilket kan anknytas till barnkonventionens artikel tre. Artikeln understryker vikten av att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. De olika aktörerna i barnets nätverk, det primära och sekundära, bidrar med sina olika kompetenser till att det blir en helhetsbild av barnet. I det empiriska materialet framkom att assistenterna upplevde det som positivt att de fick en helhetsbild av barnen. Ett välfungerande nätverk kan bistå barnet med stöd för en gynnsam utveckling.

Eleveassistenten har även en pedagogisk roll. Assistenten ska vägleda barnet i undervisningen samt hjälpa barnet med dess socialisationsprocess. Barnombudsmannen förtydligar vikten av att barn får vuxnas hjälp med att sätta gränser för sitt handlande som ett av barns viktiga behov. Samtidigt hävdar barnombudsmannen att det är viktigt att barn får känna att de behövs och att de får ta ansvar. Som det har beskrivits av elevassistenterna så har de en stödjande funktion i det dagliga skolarbetet samt även i den sociala biten med klasskamrater. De framhåller dock vikten av att ge barnet eget ansvar för att undvika att de blir överbeskyddade.

Ogden (1991) hävdar att *”Elever som bryter mot skolans normer eller som på andra sätt hotar aktiviteter eller psykologiska miljövärden är speciellt utsatta för att hamna i de ekologiska fällorna”* (s 236). Utifrån det empiriska materialet framkom att barnen oftast är väldigt medvetna om sin egen position i skolan och strävar efter att få bekräftelse för sin person. Arbetet som assistent inkluderar att förebygga att barnet tar på sig en roll som på sikt innebär att det stämplas som avvikare. Genom att erbjudas stöd och hjälp kan barn bygga upp sin kompetens och sitt egenvärde för att ta sig ur de ekologiska fällorna. Assistenterna i undersökningen uttryckte bl.a. att de arbetade för att barnen skulle växa som individer, bli självständiga och sociala.

Läroplanen förespråkar att stödet i första hand ges inom klassens ram. Att gå kvar i stor klass kan förhindra barnet att hamna i positioner som medför främlingskap, isolering eller bristfällig social funktion. Som tidigare har nämnts förtydligar barnkonventionen vikten av att barn får utvecklas i en miljö som tillgodoser deras behov av stimulans och kamrater. Av undersökningen framgick det att assistenterna upplevde det positivt att barnen inte blev utpekade i en stor klass samt att de hade rollmodeller för hur de borde uppträda. Vidare uttryckte de att det negativa med en stor klass, var att de var för stora, vilket påverkade barnens koncentrationsproblem. Med elevassistenternas stöd kan barnen även i en stor klass stimuleras och utvecklas i undervisningen, samt få hjälp med kamratrelationer.

Det framgår av barnombudsmannens behovsdefiniering att det är viktigt att barn får frigöra sig efterhand från sitt beroende av föräldrarna. Med anledning av det stöd och den viktiga funktion elevassistenten fyller för barnet kan detta kopplas till assistentens roll. Barnet bör alltså även få frigöra sig från assistenten i takt med dess utveckling i skolan. Att stödet ska ges

utifrån barnets bästa och dess behov har tidigare förtydligats med barnkonventionens artikel tre. Även assistenterna har påtalat detta i undersökningen. De framhävde vikten av att inte bli överbeskyddande med anledning av att det skulle vara hämmande för barnens utveckling. Ogden (1991) understryker dessutom att om stödet kvarstår längre än barnets faktiska behov kräver det, kan det få en stigmatiserande effekt för barnet (s 236).

Det finns utrymme att tolka det som att insatsens funktioner motsvarat de intentioner som barnkonventionen och barnombudsmannens behovsdefiniering innehåller. Dock bör det poängteras att barnets rätt till att göra sig hört och få sina åsikter respekterade enligt barnkonventionens artikel tolv inte har belysts. Detta är en förutsättning för att barnets delaktighet i insatsen ska bli optimal. Artikeln kan anknytas till barnombudsmannen som hävdar att ett av barnens grundläggande behov är att ha inflytande och kunna påverka sin situation.

7.2 Goda förutsättningar

Det är fördelaktigt om insatsen kan genomföras under så goda förutsättningar som möjligt för både barnet och elevassistenten. Med anledning av att det förebyggande arbetets tyngdpunkt vilar på en välfungerande relation är det viktigt med information om barnet och dess behov redan innan relationsskapande påbörjas. Under undersökningens gång har det framkommit att detta saknats av assistenter. Det innebär oftast att den första tiden tillsammans blir orolig och konfliktfylld.

Under insatsens funktioner framkom det att barnets delaktighet inte belysts i undersökningen. En anledning till detta är naturligtvis att jag inte använt mig av barnkonventionen som en explicit utgångspunkt för mina frågeställningar. Jag vill dock understryka vikten av artikel tolv i barnkonventionen. Genom att barnet tillåts att göra sin röst hörd och få sina åsikter respekterade ges det en möjlighet att påverka sin situation. Barnets inflytande påverkar dess delaktighet i samt ansvarskänsla för sin fortsatta utveckling. Detta ligger även i linje med de behov som barnombudsmannen definierat som viktiga för barns utveckling.

Undersökningen har visat på att assistenterna har ett gott samarbete med samtliga i barnets nätverk vilket enligt Klefbeck och Ogden skapar gynnsammare utvecklingsmöjligheter för barnet. Det framkom i min resultatredovisning att assistenterna är aktiva och intresserade av att fungera för barnets bästa. Genom samverkan kring barnets behov kan ett helhetsperspektiv uppnås vilket föranleder att möjligheterna att arbeta utifrån barnkonventionens artikel tre blir optimala. För assistenten är det även viktigt med ett välfungerande samarbete med läraren. Samarbetet har enligt undersökningen bidragit till att assistenterna utvecklats och fått mer kunskap om hur de kan tillgodose barnens behov bättre. Vidare framkom det i resultatredovisningen att samtliga assistenter värderade samarbetet med föräldrarna högt. Assistenterna poängterade vikten av att de arbetade efter samma riktlinjer samt att relationen dem emellan gav en ömsesidig trygghet i arbetet med deras barn.

För att kunna arbeta med barnets bästa i fokus bör arbetet utvärderas. Utifrån intervjuerna framgick det att informanterna ansåg utvärdering vara en viktig del i arbetet, men att det för närvarande inte fanns någon formell sådan. Endast en assistent uttryckte klart att de ofta utvärderade både muntligt och skriftligt. Med anledning av att barnet befinner sig i en ständig utvecklingsprocess samt att det är viktigt att det stöd som ges är kompatibelt med barnets behov, bör denna funktion vara ett viktigt redskap i arbetet. Dess funktion kan även ses som en förebyggande faktor för undvikande av stämpling samt stigmatisering.

I texten Allmänna Råd från Socialstyrelsen förespråkas handledning till personal som arbetar med barn i behov av särskilt stöd. Handledningen fungerar förebyggande för barnens bästa genom den fortbildande funktion den har för elevassistenterna. Dessutom ger handledningen kunskap om andra barn. Undersökningen påvisade att samtliga assistenter upplevde handledningen positivt samt uttryckte att de med hjälp av densamma var bättre rustade att möta barnens behov.

7.3 Syn på insatsen

Det framgick av undersökningen att rektorns generella erfarenheter av insatsen var både positiva och negativa. Assistenternas generella syn på insatsen var positiv och de ansåg samtliga att det var en god form av stöd för barn i behov av särskilt stöd. Vidare framgick det att assistenterna upplevde att de i samarbete med andra kunde tillgodose det enskilda barnets behov och därigenom bidra till barnets fortsatta utveckling.

8. Resultatsammanfattning

Jag hade förvisso format syftet då jag påbörjade mina intervjuer, men under resans gång har det ändrats. Med hjälp av de teoretiska utgångspunkterna, begreppen samt empirin har min förförståelse kring elevassistentens roll förändrats. Med anledning av min utvidgade syn på insatsens funktioner försköts syftets fokus. Tyngdpunkten vilar på den funktion assistenterna har samt det stöd de innebär för barn i behov av särskilt stöd.

Det finns enligt författningarna ingen klar definition av barn i behov av särskilt stöd. Däremot är det i skollagen tydligt uttryckt att de har en ovillkorlig rätt till stöd för sin utveckling. Det framgår även i barnkonventionens artikel sex att barn har rätt till optimala förutsättningar för sin utveckling. Vilka barn som ska anses vara i behov av särskilt stöd hänger samman med hur vi definierar normalitet och avvikelse. Det avvikande inom skolan avskiljs utifrån fyra definitioner; asocialitet, oförstånd/utvecklingsstörning, specifika svårigheter samt funktionshinder. Beslut om särskilt stöd fattas av rektor och enligt läroplanen ska stödet i första hand ges inom den klass eller grupp barnet tillhör. Under intervjun förtydligade rektorn att det handlade om barn där de vanliga resurserna i skolan inte räckte till. Vidare krävdes det nästan alltid en utredning innan man tillsatte en elevassistent.

Elevassistenterna i undersökningen tillhörde organisatoriskt resursteamet i stadsdelen. Vanligtvis rekryterade rektor assistenter från resursteamet, men om inga vakanser fanns fick skolan själv stå för rekryteringen. De anställda assistenterna i undersökningen hade alla en pedagogiskutbildning. Samtliga assistenter var aktiva och intresserade av att fungera för barnets bästa.

Det organiseras olika former av stöd och insatser i skolan. Insatsen elevassistent är en förebyggande insats för barnets bästa. I barnkonventionens artikel tre betonas att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Målsättningen för elevassistenterna är att göra sig obehövda för barnet. Barnet ska med assistenternas stöd utvecklas och bli självständiga individer samt kunna fungera socialt. Det finns inga klara riktlinjer för arbetssätt eller någon metod som är tillrättalagd för arbetet. Med anledning av de olika behov som finns hos barn, låter man det enskilda barnets behov vara styrande i arbetet. Det kan variera från att sitta med och stödja barnet under lektionstid till att ständigt vara vid barnets sida under skoltid.

Barns behov och barns bästa är relativa begrepp som förändras över tid och det kan variera från ett samhälle till ett annat. Dessutom kan inte barnets problem förstås som en egenskap hos barnet utan det måste ses i relation till omgivningens bemötande och den miljö det vistas i. Med anledning av ovanstående poängterade rektorn vikten av att prata om var man lägger ribban för särskilda behov. En bra utgångspunkt för arbetet med barns bästa enligt barnkonventionens artikel tre, är barnombudsmannens definition av de grundläggande samt andra viktiga behov för barn.

Barn i behov av särskilt stöd behöver hjälp med att jämna ut eller överskugga de riskfaktorer som finns i dess omgivning. I samverkan med barnets nätverk, både det primära och sekundära, kan assistenten arbeta för att tillgodose barnets bästa. Samtliga assistenter hade ett välfungerande samarbete med barnens föräldrar och upplevde det som en viktig förutsättning för arbetet. Vidare samarbetade man med läraren och det team som fanns kring barnet. Ett välfungerande nätverk fungerar förebyggande samt skapar gynnsammare utvecklingsmöjligheter för barnet. Det senare kan kopplas till artikel sex i barnkonventionen där barnets rätt till optimala förutsättningar att utvecklas markeras.

Det utvecklingsekologiska synsättet förtydligar vikten av att se barnet i sitt sammanhang. Det fokuserar på samspelet och relationen mellan barnet och de närmiljöer barnet ingår i. I skolan, som är en av de närmiljöer barnet vistas i, finns det ekologiska fällor. Genom att erbjudas stöd och hjälp kan barnet undvika att hamna i de ekologiska fällorna.

Elevassistenten agerar som ett hjälp-jag för barnet och fungerar som en skyddande faktor. Med anledning av den anknytning som uppstår i relationen mellan barn och assistent finns här en tydlig koppling till attachment teorin. Anknytning kan enligt teorin ske till flera betydelsefulla personer för barnet och då ha olika funktioner. Assistenten blir ofta en signifikant annan i barnets liv vilket ger barnet trygghet i skolans värld.

Frågeställningarna kring utvärdering och handledning var inte definierade utifrån hur de kunde stödja assistenterna i deras arbete. Undersökningen visade trots det att informanterna ansåg att utvärdering var viktigt, att det var en läroprocess. Vidare hävdade de att handledningen var kompetenshöjande vilket i sin tur gagnar barnen.

Barnets rätt att komma till tals har inte framkommit i min undersökning, men jag är medveten om dess viktiga funktion för barnet. Barnombudsmannen hävdar att ett av de grundläggande behoven hos barn är att det har inflytande och kan påverka sin situation. För att dessa behov ska kunna tillfredsställas, måste barnet ha rätt till att komma till tals och få sina åsikter respekterade vilket betonas i barnkonventionens artikel tolv.

9. Slutdiskussion

Undersökningen jag har gjort visar på att insatsen elevassistent åt barn i behov av särskilt stöd upplevs som en bra insats av de intervjuade elevassistenterna. Med anledning av mina personliga erfarenheter av arbete med barn i behov av särskilt stöd är jag positivt överraskad av de intervjuades svar. Det finns en optimism och en tilltro till insatsen samt en hunger efter mer kunskaper. Trots att man i nuläget inte genomförde någon matchning mellan barn och assistent fanns det tankar om att det var ett proffsigare sätt att arbeta på. Själv tänker jag att det kanske har såtts ett frö, vilket även om det gror långsamt kanske så småningom renderar i att det ”blommar upp” en lämplig metod för att kunna genomföra matchningen.

Trots att alla intervjuade inte upplevde att de fick tillräcklig information om barnens specifika behov i början av deras kontakt så fick jag känslan av att de i samarbete med andra berörda parter relativt snabbt kunde utröna barnets behov samt finna lämpliga arbetsmetoder. Naturligtvis är det inte tillfredsställande att inte få information eller tillräckligt god information men det verkar i alla fall som det varit lösbart för assistenterna. Även handledningen överraskade mig och med tanke på den positiva responsen fick av samtliga assistenter förstår jag att de upplever att det är en nödvändighet för dem i arbetet. När man arbetar med människor och i många situationer använder sig själva som redskap kan man behöva en "lots". Att ha en lots som även tar de små grunden på allvar, ibland visar vägen och kanske någon gång kastar ut en livboj är en trygghet och ett stöd för en själv som personal.

Det finns naturligtvis alternativa sätt att tänka kring insatsen elevassistenter och barn i behov av särskilt stöd. Intentionerna med att tillsätta elevassistenter är att det är för barnets bästa men vi kommer inte ifrån att insatsen för med sig andra positiva effekter. Jag tänker närmast på att det blir en vuxen resurs till i klassen och detta kan i sin tur leda till en lugnare klassrumssituation samt extra stöd även till övriga elever. Det är dock viktigt att inte glömma bort att det för den enskilde eleven kan ha en stigmatiserande effekt om stödet kvarstår längre än det kanske egentligen behövs samt att det som rektorn nämnde finns en risk i att det blir bekvämt att ha en extra resurs. Dessutom kan det ibland vara svårt att bryta upp en fungerande relation vilket egentligen är det bakomliggande syftet med att bygga upp relationen. Detta är enligt min naiva syn en finger visning om vikten av att utvärdera arbetet för att det inte ska bli en slentrianmässig insats utan verkningsfulla resultat.

Som nämndes i problemformuleringen så påverkar samhällsbilden den enskilde individen men även strukturen i skolan. Man bör kanske ifrågasätta om det verkligen har skett en ökning av barn i behov av särskilt stöd under de senare åren eller om det är andra faktorer som påverkar bilden. Kanske det är så att det i realiteten inte har skett någon ökning men att det ökade kunskapskravet på en allt tuffare arbetsmarknad pressar på samt kanske man kan spekulera i om kommunernas besparingsåtgärder synliggör elevers problem på ett annat sätt än tidigare.

Det blir en komplex situation i vilken det finns ett intresse av att inordna fler under begreppet barn i behov av särskilt stöd eftersom det kan leda till fler resurser samtidigt som endast vissa

barn kan definieras som i behov av särskilt stöd för att de offentliga utgifterna inte ska öka. Att definitionen av barn i behov av särskilt stöd är så diffus underlättar ju inte precis för de verksamhetsansvariga eller så kan man kanske välja att se det precis tvärtom?

Vad har denna kunskap för värde för socialarbetare ?

Min tanke är att oavsett om man arbetar som socialarbetare i skolan eller av någon annan anledning har en kontakt med barn i behov av särskilt stöd och deras familj så har man ett behov av en helhetssyn. Vidare tror jag på det systemteoretiska synsättet att de olika delarna påverkas och påverkar varandra vilket i sin tur gör att det inte går att förändra en del i familjen utan att förändra de andra delarna. Detta innebär i sin tur att jag inte tror att det går att förändra exempelvis ett beteende hos det enskilda barnet eller föräldern utan att ersätta det med något annat och att det är viktigt att detta sker och fungerar i samtliga miljöer som barnet eller föräldern sedan vistas i.

Naturligtvis är det svårt att gå in och påverka hur familjer lever sina liv samt hur föräldrar agerar gentemot sina barn. Härav är det jätteviktigt med ett bra samarbete och gärna då över gränserna med andra samhällsinstanser för att kunna komplettera barnets behov av insatser t.ex. habilitering, BUP etc. Att ha en god kontakt och ett gott samarbete kan för föräldrar som har barn i behov av särskilt stöd eller störda relationer till sina barn innebära att de kan känna trygghet och stöd. Genom att ha en god kontakt med ex. assistenten eller socialarbetaren på skolan kan föräldern uppleva en trygghet i att barnet har det bra i skolan. Det kan t.o.m. i vissa avseenden vara så att skolan fungerar som en form av avlastning för föräldrarna samt vice versa att skolan blir ett andningshål eller en fristad för barnet. I dessa fall kanske det är så att det i sig kan åstadkomma positiva effekter för barn-förälder relationen.

För att insatsen elevassistent åt barn i behov av särskilt stöd ska kunna användas på ett fullvärdigt sätt bör personal inom skolan informeras och utbildas. Det borde vara viktigt att diskutera och definiera begrepp som barns behov, särskilda behov, barns bästa och särskilt stöd för att det ska kunna finnas en tydlig och gemensam bild över vad de innebär och inte bara förblir floskler. Att förankra begreppen i verksamheten och arbeta efter en gemensam begreppsram borde enligt min åsikt vara en bra målsättning. Det kommer naturligtvis inte vara något lättvindligt arbete med tanke på begreppens relativitet samt den krock dessa

begrepp gör med skolans traditionella arbetsätt men jag tror i alla fall att det är något eftersträvansvärt.

Något att tänka på så här i efterhand är kanske var barnets röst gör sig hört vid tillsättandet av elevassistent. Min tanke är om barnet blir informerat, hur ser informationen ut och i så fall av vem? Har barnet någon möjlighet att påverka sin situation, vem som blir assistent etc.

Hur upplever de sig själva i relation till andra med tanke på sina särskilda behov? Anser de själva att de har särskilda behov? Frågorna är många men detta skulle naturligtvis ha inneburit ett annat perspektiv på undersökningen samt andra etiska överväganden som jag överlåter till andra med samma intresse för dessa barn med särskilda behov.

Källförteckning

Andersson, Gunvor m.fl. (1996) *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: Liber AB

Börjesson, Mats (1997) *Om skolbarns olikheter. Diskurser kring "särskilda behov" i skolan – med historiska jämförelsepunkter*. Stockholm: Liber distribution

- Cullberg, Johan (2000) *Psykoser. Ett humanistiskt och biologiskt perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur
- Daniel, Bridget m.fl. (1999) *Child Development for Child Care and Protection Workers*. Great Britain: Athenaeum Press
- Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur för den svenska utgåvan
- Hellström, Agneta (1993) *Ungar är olika. Hur kan förskolan hjälpa barn med svårigheter?* Stockholm: Liber AB. Andra upplagan
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (1995) *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber AB
- Maltén, Arne (1991) *Specialpedagogiken och arbetslaget*. Malmö: Gleerups förlag. Fjärde upplagan
- Ogden, Terje (1991) *Specialpedagogik. Att förstå och hjälpa beteendestörda elever*. Lund: Studentlitteratur för den svenska utgåvan. Andra upplagan
- Patel, R., & Davidson, B. (1994) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan
- Roos, Hans-Edvard (1984:2) *Frågeteknik för kvalitativa intervjuer – en sammanställning*. Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan
- Allmänna råd från socialstyrelsen 1995:2 *Barnomsorgen i socialtjänstlagen*. Stockholm: Fritzes kundservice
- Barnombudsmannen (2001) *Barnets bästa – från vision till verklighet*. Stockholm: Fritzes kundservice
- Skollagen (1985:1100)
- Skolverket (1998) *Elever i behov av särskilt stöd. En temabild*. Stockholm: Liber Distribution
- Utbildningsdepartementet (1998) *Lpo 94, Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige*. Stockholm: Barnkommitténs huvudbetänkande

Utrikesdepartementet (2000) *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter.*
Stockholm: Utrikesdepartementet

Skolhälsovård Nr 4 (1999/2000) *Från dubbla spår till elevhälsa.* Sammanfattning av SOU
2000:19

Intervjufrågor till assistenter

Bilaga 1

Bakgrund

Hur många år har Du varit verksam som elevassistent?

Vilken utbildning har Du?

Hur kom det sig att Du sökte tjänst som elevassistent?

Vad är det bästa med att arbeta som elevassistent?
Vad tycker Du är det sämsta/svåraste?
Vilket är Ditt uppdrag / dina uppgifter nu?
Vem har formulerat dessa?

Assistentens upplevelse av eleven

Varför har barnet assistent?
Beskriv det barn Du assisterar –vilka problem samt behov har det?
Har barnet en diagnos?
Anser Du att det är rätt alternativt en tillräcklig insats för barnet?
Hur länge har Du assisterat barnet?
Hur kan Du bidra till barnets utveckling?
Var detta tydligt för Dig innan Du började assistera barnet?
Vilka svårigheter upplever Du i Ditt vardagliga arbete med eleven?
Finns det uppgifter som Du upplever blir svåra/övermäktiga?
Upplever Du att Du har kunskaper som matchar elevens faktiska behov?

Samarbete med familj

Har Du en kontakt med barnets familj?
Om inte, skulle Du vilja ha det och i så fall varför?
Om det finns en kontakt –vad betyder den för Dig i Ditt arbete med barnet?
Hur ser samarbetet ut?
Anser Du det viktigt att samarbeta med familjen?
Varför det?

Arbetsätt och metoder

Hur arbetar Du med det barn Du assisterar – redogör konkret för hur Du hjälper barnet.
Varför arbetar Du så?
Vilka målsättningar har Du i arbetet med eleven?
Utvärderas arbetet?
Om ja – hur utvärderas det?
Om nej – anser Du att det borde göras det och iså fall varför?
Har Du handledning?
Om ja – vem handleder och hur är den utformad?
Om nej – anser Du att det behövs? Motivera Ditt svar.
Erhåller eleven någon annan insats ex. specialundervisning?

Samarbete med andra

Uppfattar Du att det finns ett team runt det barn Du assisterar?
Vilka ingår i detta team? (Ex. skolsköterska, kurator, speciallärare, BUP, föräldrar etc.)
Upplever Du att Du ingår i teamet?
Om det inte finns något team runt barnet – skulle Du vilja det och i så fall varför?
Vilka anser Du bör ingå i ett team runt barnet?
Samarbetar Du med klassläraren v.g. elevens behov?
Vad innebär samarbetet konkret?
Vilka möjligheter och/eller svårigheter upplever Du i samarbetet?
Deltager Du vid utvecklingssamtal?
Samarbetar Du med andra i syfte att hjälpa eleven?
Beskriv samarbetet konkret – vilka möjligheter och/eller svårigheter upplever Du i samarbetet?

Elevassistentens roll i skolan

Hur vill Du beskriva elevassistentens roll i skolan?

Upplever Du att elevassistenten finns för barnets bästa eller för klassens bästa?

Är det barnets behov som blir styrande eller är det en insats för att övriga elever ska få en lugnare skolsituation?

Hur kan man försöka tillgodose dessa olika intressen?

Vilka fördelar respektive nackdelar ser Du med att ha kvar elever i behov av särskilt stöd i klassen?

Anser Du att insatsen elevassistent är en bra form av stöd – motivera svaret.

Intervjufrågor till rektorer

Bilaga 2

Antal stadium: _____

Antal elever: _____

Prioriteringar

Hur ser Er organisation kring elever i behov av särskilt stöd ut?
När anses enligt Er särskilda behov föreligga hos elever?
Vilket förhållningssätt har Ni i arbetet med barn i behov av särskilt stöd – individinriktat eller förebyggande och miljöinriktat?
Vilka kriterier krävs för att Ni ska tillsätta elevassistenter?
Vilken kompetens har Era anställda elevassistenter?
Vilken kompetens anser Ni att de bör ha?
Hur rekryteras assistenterna? Ex. Af, annonser, inom befintlig personal på skolan etc.
Hur många barn har för närvarande assistent?
På vilka grunder har de assistent, har de ex. en diagnos?

Syn på insatsen

Finns det förutsättningar för att matcha elevens behov och assistentens kompetens?
Om ja – hur fungerar det?
Om nej - hur ser Ni på det och vilka konsekvenser medför det?
Vad har Ni för generella erfarenheter av insatsen?
Är det en bra/tillräcklig insats - exemplifiera.
Upplever Ni att insatsen elevassistent i viss mån ersätter specialped./speciallärares insatser?
Om ja – anser Ni att eleverna får adekvat hjälp ändå?

Användningen av insatsen

Hur och av vem anges uppdraget till elevassistenten?
Vilka riktlinjer får assistenten?
Vilken roll får assistenten i skolan – är det för elevens, klassens eller skolans bästa?
Utvärderas elevassistenternas arbete?
Om ja – hur sker utvärdering?
Om nej – anser Ni att det inte finns ett behov - motivera.
Erbjuds de handledning?
Om ja – hur är den utformad?
Om nej – varför, anser Ni att det inte finns ett behov eller? Motivera.